

D • N
24/9 1958

Diplomatiskt välsinne

Den lilla boken om "Svensk utrikespolitik under 1900-talet", en samling föredrag som utgivits av Utrikespolitiska institutet, ger en nyttig och också väl elementär repetitionskurs, men innehåller därutöver föga av intresse. De fyra bidragsgivare som på 90 sidor behandlar den utrikespolitiska utvecklingen under ett halvs sekel har helt naturligt inte vågat sig på att inom sina begränsade avsnitt ge mera allmänna perspektiv och tolkningar, och följden har blivit en begränsning till det deskriptiva, en referatmässig torftighet — samma brister som i så hög grad förringar värdet av stora partier i det stora ofullbordade verket om Sveriges utrikeshistoria.

Ett undantag utgör den uppsats med vilken boken avslutas, i vilken utrikesrådet och chefen för UD:s politiska avdelning Sverker Åström söker framlägga principerna på att motiven till den nuvarande svenska neutralitetspolitiken. Här kan man inte klaga över torftighet, men väl över luftiga konstruktioner och en av elegansen nödtorftigt maskerad tankeförvirring. Det är emellertid av stort intresse att se den intelligente, skicklige och lojale författaren utföra detta konststycke i den högre diplomatiska skolan. Det är så, får man anta, som svensk utrikespolitik klarlägges och försvaras inför frågande ambassadörer och framstående politiska resenärer. Låt oss granska några punkter i denna behagligt framflytande fraseologi, vars syfte är att från ett högt perspektiv förevisa och förgylla hr Undéns statskonst. Vi får här, liksom i en beryktad uppsats av hr Dag Hammarskjöld för några år sedan, den svenske utrikesministern, sträv, butter, ordknapp och glanslös, i presentkartong, i den intellektuellt skolade och framför allt intellektuellt ambitiösa yrkesdiplomatens uniform.

Uppsatsen inleds med ett verserat beklagande av att det finns motsättningar och krigsrisker i världen. Detta beror på att människorna inte kommit i kapp den tekniska utvecklingen; de är fortfarande primitiva i en värld av väldig kapacitet i fråga om produktion och förstörelse. "Det är som om en neanderthalare satts vid raten på ett reaflygplan." Hela denna idé om eftersläpning, populär i amerikansk sociologi för femtio år sedan, är uppenbarligen utan vettigt innehåll. Det finns ingen regel, ingen synpunkt från vilken det är rimligt att påstå att mänskligheten har utvecklats, eller borde utvecklas, i något slags takt med tekniken. Människorna är lika primitiva, eller lika litet primitiva, nu som för hundra eller tusen år sedan. De har alltid kunnat och ofta velat slå ihjäl varann; de kan göra det snabbare och effektivare nu än förr, men behovet av fred, av en internationell rättsordning har alltid funnits, och att en sådan ordning inte skapades samtidigt som atombomben är en självklarhet, det är beklagligt men inte underligt. Varför sådana arrangemang för att tala om det ostridiga att vi inte kan få säkrad fred utan en världsstyrelse? Det kanske omedvetna motivet för sådana ordsammanställningar som de nu berörda synes vara det för hela artikeln avgörande, nämligen att ge intrycket att det hela är "människans" fel, att de stridande ute i världen är lika goda kålsuppare. Men inte är hr Undén eller hr Åström, Eisenhower eller Chrustjev några neanderthalare som styr reaplan. Några av dem vill fred på de villkoren, andra på de villkoren, några är utan aggressiva avsikter, andra hotar ständigt med erövringar och angrepp. Men att tala om dessa skillnader, de reella skillnaderna, passar inte den neutrale diplomaten, ty då börjar det bli fråga om ställningstaganden och bedömanden, och det är just vad det gäller att undvika. Därav flykten till "människan", som man lugnt kan angripa utan att anses oroande från den alliansfria politikens synpunkt.

Denna fraseologi, som så underbart håller verkligheten på behörigt avstånd, fullföljs sida efter sida. Hr Åström värjer sig på svenska folkets vägnar mot den "av den ena sidan uppställda ideologisk-fatalistiska konstruktionen att världen skulle vara delad i två läger, som principiellt skulle befinna sig i en konflikt på liv och död"; denna konstruktion, upplyser han, är "distanserad och gammalmodig". Ja, men nu är ju det obestriddigt så att en stor del av världen är uppdelad i tävlande och stridande block; detta förhållande föreligger, även om hr Åström finner det gammalmodigt. Vad hr Åströms formulering reellt innebär är ett nytt alibi; han slipper att ta position genom att förklara positioner gammalmodiga. På samma sätt förfar han då det sägs att motsättningen mellan underutvecklade och högindustrialiserade folk "på längre sikt kanske är mera betydelsefull än konflikten mellan demokrati och kommunism". Än en gång smiter han från frågan: Hur ta ställning i nutidens stora konflikt? Det bör tilläggas att talet om en allmän motsättning mellan högindustrialiserade och underutvecklade är orimligt; mellanformer utmärker de flesta stater, staterna passerar stadiet efter stadium, och en allmän konflikt mellan de mest utvecklade och de mest primitiva är otänkbar redan därför att de senares läge i en sådan konflikt vore hopplöst.

Om den konflikt som uppstår allas sinnen, som är vår tids stora problem, har hr Åström utöver de berörda undvikande orden intet att säga. Ingenting om konflikten mellan demokrati och diktatur, mellan tolerans och grym likriktning, ingenting om Sveriges plats i konflikten, ingenting om att det är från öster vi hotas. Kanske vill författaren ursäkta sig med att detta är självklarheter. Men frågan blir då varför just dessa självklarheter saknas i en framställning som flödar av välsvarvade banaliteter. Svaret är givet: en neutral diplomat måste vara neutral i anda och sanning, och att säga sanningen är inte neutralt.

Däremot har hr Åström utrymme för utförliga försäkringar om att Sverige vill fred, att "vi satsar på freden", som det något mera originellt heter. Sor om inte alla stater ville fred om de får vad de vill utan krig. Utrymme ges också åt deklamationer om att vi är beredda att försvara oss mot angrepp från alla håll. Samtidigt sägs att det är en "politisk och känslomässig orimlighet" att de

skandinaviska folken skulle råka i krig. Men hr Åström vet att Norge och Danmark tillhör Atlantpakten, och denna deklamation innebär alltså att vi inte kan komma i krig annat än på den "rätta" sidan. Logiken glappar, men de välsinnade fraserna är alla anbragta. Vår neutralitet försvaras också med satsen att vi "kanske" — ordet kanske är drottningen i dylika spel — "därigenom bidrar att upprätthålla en viss jämvikt i Nordeuropa". Om därmed menas något, vilket bör förutsättas, skulle det vara att jämvikt i Nordeuropa är bra och att vi "kanske" bidrar till jämvikten. Men är det ett rimligt svenskt intresse med "jämvikt"; måste vi inte tvärt om önska att demokratierna är starkare? Naturligtvis måste svaret på den senare frågan bli ja; ordet jämvikt framföres blott som ett i detta sammanhang barockt honnörsord. Möjligen avses att Ryssland skulle angripa Finland om Sverige ginge in i Atlantpakten — sådana saker törs hr Åström inte säga.

Kritiken av den svenska neutralitetspolitiken berörs blott med några ord. Kritikerna skulle, sägs det, anse "att svenska folket egentligen borde offra sina möjligheter att bevara freden för att förklara sig solidariskt med folk som står oss nära"; vi kan emellertid inte påta oss "något moraliskt ansvar för världspolitiken". Säkerligen vet hr Åström att kritiken av neutralitetspolitiken går på helt andra linjer, att den anser att Sveriges frihet och fred riskeras genom vår isolering. Men inte ett ord om detta, ty här gäller det att servera runda och glättade satser, inte att allvarligt diskutera ett problem.

Alldeles oberoende av hållningen till vår politik frågar man sig om framställningar av denna genomskinligt irreala typ gör effekt. Besvaras frågan med ja, kan de naturligtvis från diplomatisk synpunkt försvaras. Men i så fall får man hoppas att de som talar och skriver på det sättet åtminstone inte tänker så. Då står det illa till.

positionen
ansvar för
politik än
finter och
locl